

LT

LT

LT

EUROPOS BENDRIJŲ KOMISIJA

Briuselis, 16.7.2008
KOM(2008) 466 galutinis

ŽALIOJI KNYGA

Autorių teisės žinių ekonomikoje

ŽALIOJI KNYGA

Autorių teisės žinių ekonomikoje

TURINYS

1.	Įžanga	3
1.1.	Žaliosios knygos tikslas	3
1.2.	Žaliosios knygos aprėptis	3
2.	Bendrieji klausimai	4
3.	Išimtys. Konkrečios problemos.....	6
3.1.	Bibliotekoms ir archyvams taikomos išimtys	6
3.1.1.	Skaitmeninimas (išsaugojimas).....	7
3.1.2.	Skaitmeninių kūrinių kopijų padarymas viešai prieinamų.....	9
3.1.3.	Nežinomų autorių kūriniai	9
3.2.	Negalių turintiems žmonėms taikoma išimtis	11
3.3.	Kūrinių sklaida mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais	14
3.4.	Naudotojų kuriamas turinys	17
4.	Kvietimas teikti pastabas.....	18

1. IŽANGA

1.1. Žaliosios knygos tikslas

Šios žaliosios knygos tikslas – paskatinti svarstyti, kaip skaitmeninėje erdvėje geriausia skleisti su moksliniais tyrimais, mokslu ir švietimu susijusias žinias. Žaliojoje knygoje siekiama išdėstyti keletą su autorių teisių reikšme žinių ekonomikoje¹ susijusių klausimų ir dėl jų ketinama pradėti konsultacijas.

Žaliąją knygą sudaro dvi pagrindinės dalys. Pirmojoje dalyje aptariami bendrieji klausimai, susiję su pagrindiniame Europos autorių teises reglamentuojančiame teisės akte, Direktyvoje 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo (toliau – direktyva)², nustatytų išimtinių teisių išimtimis. Kitas su žinių ekonomika susijęs autorių teises reglamentuojantis teisės aktas Direktyva 96/9/EB dėl duomenų bazių teisinės apsaugos³ nagrinėtas atskiroje ataskaitoje⁴. Tačiau kai kurie šios direktyvos aspektai, tokie kaip išimtys ir apribojimai, bus aptarti ir šioje ataskaitoje.

Antrojoje dalyje aptariami žinių sklaidai reikšmingiausi konkretūs klausimai, susiję su išimtimis bei apribojimais, ir svarstoma, ar skaitmeninės sklaidos laikais šios išimty plėtotinos.

Visi klausimai žaliojoje knygoje nagrinėjami proporcingai, atsižvelgiant į leidėjų, bibliotekų, švietimo įstaigų, muziejų, archyvų, mokslo darbuotojų, negalią turinčių žmonių ir visuomenės požiūrį.

1.2. Žaliosios knygos aprėptis

Bendrosios rinkos apžvalgoje⁵ Komisija pabrėžė, kad bendrojoje rinkoje būtina skatinti laisvą žinių ir naujovių judėjimą kaip „penktąją laisvę“. Žaliojoje knygoje daugiausia bus nagrinėjama, kaip mokslinių tyrimų, mokslo ir švietimo medžiaga skleidžiama visuomenėje, ir vertinama, ar žinios vidaus rinkoje juda laisvai. Tačiau žaliojoje knygoje neapsiribojama

---

¹ Sąvoka „žinių ekonomika“ įprastai vartojama norint apibūdinti ekonominę veiklą, grindžiamą ne gamtos ištekliais (tokiais kaip žemė arba naudingosios iškasenos), bet intelektiniais ištekliais, pavyzdžiui, profesinėmis žiniomis ir kompetencija. Pagrindinė žinių ekonomikos idėja – žinios ir švietimas (taip pat vadinami žmogiškuoju kapitalu) gali būti laikomi komerciniu turtu arba didelės grįžtamosios vertės švietimo bei intelekto produktais ir paslaugomis, kurias galima eksportuoti. Akivaizdu, kad žinių ekonomika gerokai svarbesnė tuose regionuose, kuriuose mažai gamtos išteklių.

² 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo (OL L 167, 2001 6 22, p. 10–19). 2007 m. Komisija paskelbė ataskaitą, kurioje vertinama, kaip direktyvos 5, 6 ir 8 straipsniai perkelti į valstybių narių teisę ir kaip juos taiko nacionaliniai teismai; žr. Direktyvos dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo (2001/29/EB) taikymo ataskaitą, kurią galima rasti http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/copyright-info/copyright-info_en.htm.

³ 1996 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 96/9/EB dėl duomenų bazių teisinės apsaugos (OL L 77, 1996 3 27, p. 20–28).

⁴ http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/prot-databases/prot-databases_en.htm.

⁵ COM 2007 724 galutinis, 2007 11 20 – Bendroji rinka XXI a. Europai.

vien mokslo ir švietimo medžiaga. Šioje žaliojoje knygoje bus atsižvelgiama ir į šių kriterijų neatitinkančią, bet gausinant žinias reikšmingą medžiagą.

Ši žaliaji knyga aktuali mokslininkams, mokslo darbuotojams, studentams, taip pat neįgaliesiems ar visai visuomenei, norinčiai pagilinti žinias ir pagerinti išsilavinimą naudojantis internetu. Dėl platesnės žinių sklaidos visuomenė tampa atviresnė bei darnesnė ir, paisant būsimos atnaujintos socialinės darbotvarkės prioritetų, puoselėjamos lygios galimybės.

Intelektinės kūrybos prielaida – gera autorių teisių apsauga. Autorių teisėmis užtikrinama, kad kūrybiškumas būtų palaikomas bei vystomas ir teiktų naudą autoriams, gamintojams, vartotojams ir visai visuomenei. Griežtos ir veiksmingos autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos sistemos reikia tam, kad autoriai bei gamintojai gautų atlygį už kūrybinį darbą ir gamintojai bei leidėjai būtų skatinami investuoti į kūrybą (žr. direktyvos 10 ir 11 konstatuojamąsias dalis). Leidybos sektoriaus indėlis į Europos ekonomiką nemažas⁶. Autorių teisių politika taip pat atitinka tikslą skatinti siekti pažangos ir diegti naujoves. Komisija nori sulaukti mokslo darbuotojų nuomonės apie naujus skaitmeninio turinio pateikimo būdus. Šie nauji pateikimo būdai turėtų užtikrinti galimybę vartotojams ir mokslo darbuotojams gauti saugomą turinį nepažeidžiant autorių teisių.

Galiojančiais autorių teisių įstatymais pusiausvyros tarp atlygio už anksčiau sukurtus kūrinius bei įdėtas lėšas užtikrinimo ir būsimo žinių produktų išplatavimo paprastai siekta nustatant išimčių ir apribojimų sąrašą, taikomą tam tikrai ypatingai veiklai, susijusiai su moksliniais tyrimais, bibliotekų veikla ir neįgaliaisiais. Todėl direktyva nustatytas išsamus išimčių ir apribojimų sąrašas. Tačiau šios išimtys valstybėms narėms neprivalomos, todėl, net patvirtinusios jas nacionaliniu lygmeniu, valstybės narės šias išimtis dažnai formulavo siauriau, nei leidžiama pagal direktyvą.

2. BENDRIEJI KLAUSIMAI

Direktyva suderintos teisės kūrinių atgaminti, viešai paskelbti, padaryti viešai prieinamą ir platinti. Teisės derintos remiantis pagrindiniu principu – užtikrinti gerą teisių turėtojų apsaugą, todėl išimtinių teisių taikymo sritis buvo apibrėžta labai plačiai. Kai kurios suinteresuotosios šalys abejoja, ar įvedus išimtines teises pajamos bus sąžiningai paskirstytos visų kategorijų teisių turėtojams. Autoriai (pavyzdžiui, kompozitoriai, kino režisieriai bei žurnalistai) ir ypač atlikėjai įrodinėja, kad, naudodamiesi naująja teise kūrinių padaryti viešai prieinamą, jie negavę jokių didelių pajamų, susijusių su naudojimu jų kūrinių internetu.

Be to, kad išimtinės teisės pritaikytos skaitmeninei erdvei, direktyva nustatytas ir išsamus autorių teisių apsaugos išimčių sąrašas, nors jokie tarptautiniai įsipareigojimai nevertė to daryti. Toks išimčių sąrašas parengtas pirmiausia siekiant apriboti valstybių narių galimybę įvesti naujas išimtis arba išplėsti esamų išimčių taikymo sritį daugiau, nei leidžiama pagal direktyvą. Leisdamos teisės aktus, valstybės narės palaiapsniui priėmė dabartinį vienos privalomos ir dvidešimties neprivalomų išimčių sąrašą.

---

⁶ Europos leidėjų federacijos atlikto tyrimo duomenimis, metinis knygų leidėjų pelnas už parduotas knygas 2004 m. buvo 22 268 mln. EUR. 2004 m. išleista daugiau kaip 620 000 naujų knygų bei naujų jų leidimų, o knygų leidybos sektoriuje visą darbo dieną dirba maždaug 123 000 žmonių. ūr. <http://www.fep-fee.be/>

Išimčių taikymo sąlygos išdėstytos gana bendrai. Dėl tokio teisės akto rengėjų nusistatymo valstybės narės gali labai lanksčiai taikyti direktyva nustatytas išimtis. Išskyrus trumpalaikių kopijų išimtį, išimčių taikymo sritis nacionaliniais įstatymais gali būti apribota griežčiau nei direktyva. Direktyva nustatytas išimčių sąrašas padėjo iki tam tikro lygmens suderinti požiūrius – parengus išsamų išimčių sąrašą valstybėms narėms nebeleidžiama išlaikyti arba įvesti išimčių, kurių nėra sąrašė.

Be to, direktyvos 5 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad pagal šią direktyvą leidžiamos išimties ir apribojimai taikomi tik tam tikrais ypatingais atvejais, kurie neprieštaruoja įprastiniam kūrinio ar kito objekto naudojimui ir nepagrįstai nepažeidžia teisėtų teisių turėtojų interesų. Ši nuostata žinoma kaip trijų pakopų kriterijus.

5 straipsnio 5 dalies formuluotė atspindi tarptautinius Bendrijos įsipareigojimus autorių teisių ir gretutinių teisių srityje. Panašus trijų pakopų kriterijus nustatytas Berno konvencijos⁷ 9 straipsnio 2 dalyje ir, svarbiausia, Susitarimo dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (toliau – TRIPS susitarimas)⁸, kuri pasirašiusi ir Bendrija⁹, 13 straipsnyje. Todėl trijų pakopų kriterijus yra tarptautinės autorių teisių sistemos dalis, kurios Bendrija ir valstybės narės privalo laikytis. Jis tapo visų autorių teisių apribojimų etalonu¹⁰.

Klausimai:

- (1) Ar reikėtų skatinti teisių turėtojus ir naudotojus sudaryti sutartis dėl autorių teisių išimčių taikymo arba parengti tokių sutarčių gaires?**
- (2) Ar reikėtų skatinti teisių turėtojus ir naudotojus sudaryti sutartis dėl kitų aspektų, kurie nepriskiriami autorių teisių išimtims, parengti tokių sutarčių gaires arba pavyzdines licencijas?**
- (3) Ar neprivalomų išimčių sąrašu pagrįstas metodas tinkamas atsižvelgiant į tobulėjančias interneto technologijas ir vyraujančius ekonominius bei socialinius lūkesčius?**
- (4) Ar nevertėtų tam tikrų kategorijų išimčių padaryti privalomų, kad būtų užtikrintas teisinis tikrumas ir geresnė tų, kurie iš taikomų išimčių turi naudą, apsauga?**
- (5) Jeigu taip, kokių?**

---

⁷ Nors Bendrija nepasirašiusi Berno konvencijos (ir negalėjo jos pasirašyti, nes Berno Sąjungos narės gali būti tik valstybės), remiantis TRIPS 9 straipsniu reikalaujama, kad ji laikytųsi konvencijos.

⁸ Šis susitarimas įtrauktas į Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutarties 1C priedą.

⁹ TRIPS susitarimo 13 straipsnis „Išimties ir apribojimai“ yra bendroji išimčių sąlyga, taikytina autorių teisių turėtojų išimtinėms teisėms. TRIPS susitarimo 13 straipsnis išaiškintas PPO Ginčų sprendimo tarybos nutarime dėl JAV autorių teisių įstatymo 110 skirsnio 5 dalies. Taryba nusprendė, kad pagal 13 straipsnį leidžiama bet kokia išimtis turėtų būti taikoma siaurai ir naudojama tik *de minimis*. Ji turi atitikti visas tris sąlygas, būtent: 1) tam tikrų ypatingų atvejų; 2) neprieštaravimo įprastiniam kūrinio naudojimui ir 3) nepagrįstai nepažeistų teisėtų teisių turėtojų interesų.

¹⁰ Žr. 2000 m. birželio 15 d. PPO Ginčų sprendimo tarybos nutarimą *Jungtinės Valstijos – JAV autorių teisių įstatymo 110 skirsnio 5 dalis*, WT/DS160/R.

3. IŠIMTYS. KONKREČIOS PROBLEMOS

Žaliojoje knygoje daugiausia dėmesio skiriama su žinių sklaida labiausiai susijusiems autorių teisių išimtimis, kaip antai:

- bibliotekoms ir archyvams taikoma išimtis;
- išimtis, kurią taikant leidžiama kūrinius platinti mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais;
- negalia turintiems žmonėms taikoma išimtis;
- galima išimtis naudotojų kuriamam turiniui.

3.1. Bibliotekoms ir archyvams taikomos išimtys

Iškilo du esminiai su bibliotekomis ir panašiomis įstaigomis susiję klausimai: bibliotekų fonduose saugomų leidinių skaitmeninio kopijavimo ir elektroninio šių kopijų teikimo naudotojams. Skaitmeninės knygu, vaizdo bei garso medžiagos ir kito turinio kopijos gali būti daromos dvejopu tikslu: taip jų turinys išsaugomas būsimoms kartoms ir galutiniai naudotojai juo gali naudotis internetu.

Pagal galiojančius teisės aktus visiška atgaminimo teisės išimtis bibliotekoms ar archyvams netaikoma. Atgaminti leidžiama tik ypatingais atvejais, kurie, žinoma, apima tam tikrus veiksmus, būtinus bibliotekų fonduose esantiems kūriniams išsaugoti. Kita vertus, bibliotekoms taikoma išimtis ir jos taikymo taisyklės valstybėse narėse ne visada aiškiai apibrėžtos, todėl kyla klausimų, pavyzdžiui, dėl formos keitimo arba kopijų, kurias galima padaryti taikant šią išimtį, skaičiaus. Išsamios šios srities taisyklės nustatomos nacionalinių teisės aktų leidėjų sprendimais. Kai kuriose valstybėse narėse kūrinių atgaminimas bibliotekose ribojamas.

Pastaruosiu metu bibliotekoms ir kitoms viešojo intereso įstaigoms vis labiau rūpi ne tik išsaugoti (skaitmenine forma) kūrinius, bet ir padaryti savo fondus prieinamus internetu. Bibliotekos tvirtina, kad tai pasiekus mokslo darbuotojams nebereikėtų ateiti į bibliotekų ar archyvų patalpas – reikiamą informaciją jie galėtų rasti ir gauti internetu. Be to, leidėjai teigia kuriantys skaitmenines savo katalogų versijas ketindami kurti sąveikiąsias internetines duomenų bazes, kuriose esančių medžiagų naudotojai galėtų lengvai gauti savo kompiuteriu¹¹. Norint naudotis šiomis paslaugomis, reikia sumokėti abonementinį mokestį.

Pagal galiojančius autorių teisių įstatymus viešosioms bibliotekoms, švietimo įstaigoms, archyvams ir muziejams taikomos dvi Autorių teisių direktyvoje nurodytos išimtys:

- atgaminimo teisės išimtis, jei atgaminama ypatingais atvejais, nesiekiant komercinės naudos (direktyvos 5 straipsnio 2 dalies c punktas) ir

¹¹ Pavyzdžiui, 2200 leidinių leidžiantis *Elsevier* sukūrė *ScienceDirect* paslaugą, kuria naudodamiesi 10 mln. mokslininkų ir mokslo darbuotojų savo kompiuteriu gali pasiekti 8,7 mln. paskelbtų straipsnių. 2004 m. *Elsevier* pradėjo naudoti *Scopus* duomenų bazę, kurioje yra 16 000 visų pagrindinių mokslo, technologijų ir medicinos sričių leidėjų leidžiamų leidinių. Šis leidėjas teikia ir sveikatos priežiūros specialistams skirtą internetinę paslaugą *MD Consult*, kuria sujungti pagrindiniai medicinos šaltiniai.

- siaurai suformuluota teisės viešai paskelbti kūrinis ir padaryti juos viešai prieinamus išimtis, jei kūrinys naudojamas mokslinių tyrimų ar privačių studijų tikslais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose (direktyvos 5 straipsnio 3 dalies n punktas).

3.1.1. Skaitmeninimas (išsaugojimas)

Atgaminimo teisės išimtis taikoma tik tada, kai „atgaminama specifiniais atvejais“. Taigi 5 straipsnio 2 dalies c punkte nurodyta vienintelė išimtis, tiesiogiai susijusi su pirmuoju direktyvos 5 straipsnio 5 dalyje apibrėžto trijų pakopų kriterijaus dėmeniu, kuriuo remiantis reikalaujama, kad išimtis būtų taikomos „tik tam tikrais specialiais atvejais“. Atitinkamai, kaip nurodyta direktyvos 40 konstatuojamojoje dalyje, ši išimtis turėtų būti taikoma tik tam tikrais konkrečiais atvejais, bet ne saugomus kūrinius ar fonogramas teikiant internetu.

Todėl tiksli šios išimties formuluotė reikštų, kad bibliotekoms ar kitoms įstaigoms, kurioms ši išimtis būtų naudinga, visiška atgaminimo teisės išimtis netaikoma. Atgaminti leidžiama tik ypatingais atvejais, kurie, žinoma, apima tam tikrus veiksmus, būtinus bibliotekų fonduose esantiems kūriniams išsaugoti. Kita vertus, nenustatytos su šia išimtimi susijusios aiškios taisyklės dėl tokių klausimų kaip formos keitimas arba kopijų, kurias galima padaryti taikant šią išimtį, skaičius. Išsamios šios srities taisyklės nustatomos nacionalinių teisės aktų leidėjų sprendimais.

Kai kuriose valstybėse narėse kūrinių atgaminimas bibliotekose ribojamas. Jungtinės Karalystės vyriausybė šiuo metu rengia konsultacijas¹² ketindama pakeisti Autorių teisių, dizaino ir patentų įstatymo 42 skirsnį, pagal kurį bibliotekoms ar archyvams leidžiama padaryti vienintelę jų nuolatiniuose fonduose saugomo literatūros, dramos ar muzikos kūrinio, kurį siekiama išsaugoti ar pakeisti, kopiją. Vyriausybė siūlo išplėsti šios išimties taikymo sritį taip, kad būtų leidžiama kopijuoti garso įrašus, filmus bei laidas ir keisti jų formą, taip pat daryti daugiau nei vieną kopiją, jei tam, kad nuolatiniai fondai būtų išsaugoti prieinama forma, gali prireikti kelių kopijų.

Būtent bibliotekos, archyvai ir muziejai patvaria forma išsaugo kūrinius. Tačiau vis daugiau privačių subjektų, tokių kaip paieškos priemonių operatoriai, imasi didelio masto skaitmeninimo veiklos. Pavyzdžiui, 2005 m. pradėtas įgyvendinti *Google* knygų paieškos projektas, kuriuo siekiama, kad knygų turinį būtų galima naršyti internetu¹³. Su Europos bibliotekomis *Google* sudaro sutartis dėl viešųjų kūrinių skaitmeninimo¹⁴. Leidėjai taip pat eksperimentuoja suteikdami nemokamą prieigą internetu prie dalies ar net viso knygų teksto ir kuria priemones, kuriomis naudotojai galėtų naršyti knygų turinį¹⁵.

---

¹² <http://www.ipo.gov.uk/about/about-consult/about-formal/about-formal-current/consult-copyrightexceptions.htm>

¹³ <http://books.google.com>

¹⁴ Žr. Oksfordo bibliotekos pateiktą informaciją šiame tinklalapyje <http://www.bodley.ox.ac.uk/librarian/CNIGoogle/CNIGoogle.htm>

¹⁵ Pavyzdžiui, *HarperCollins* neseniai ėmėsi kelių tokių iniciatyvų, kaip antai: visiškos prieigos programa (tam tikrą laiką nemokamai pateikiamas visas pasirinktų knygų tekstas), *Sneak Peek* programa (dvi savaitės prieš išleidžiant daugelį knygų skaitytojams rodoma 20 % jų turinio) ir naršymo knygose (*Browse Inside*) programa (skaitytojai gali naršyti 20 % išleistų knygų turinio). Jas galima rasti www.HarperCollins.com.

Būtina pabrėžti, kad privačių subjektų, tokių kaip paieškos priemonių operatoriai, veiklai 5 straipsnio 2 dalies c punkte nurodyta išimtis netaikoma, nes ji galioja tik viešosioms bibliotekoms, švietimo įstaigoms, muziejams arba archyvams ir taikoma tik veiklai, kuria nesiekama tiesioginės ar netiesioginės ekonominės ar komercinės naudos. Skaitmeninimas susijęs su atgaminimo teise¹⁶, nes analoginę kūrinių formą keičiant skaitmenine kūrinių būtina atgaminti. Pavyzdžiui, knygą skaitmeninti galima tik ją nuskaicius. Jei kūrinys nuskaitytas privačių subjektų ir tai daroma aplinkybėmis, kurioms netaikomas 5 straipsnio 2 dalies c punktas, toks atgaminimas galimas tik gavus išankstinį teisių turėtojų leidimą. Išankstinio teisių turėtojo (-ų) sutikimo reikia ir tam, kad skaitmeninę kūrinių versiją būtų galima padaryti prieinamą internetu.

Bibliotekose saugomų kūrinių nuskaitymas tam, kad jų turinį būtų galima naršyti internetu, paprastai skiriamas nuo saitų kūrimo, siejimo su kitais tinklalapiais, siejimo tarpusavyje ar rodyklės sudarymo, nes šie veiksmai susiję su internete jau esančiais kūrinių. Pavyzdžiui, Vokietijos Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad kuriant saitus (nustatant elektroninį ryšį su rinkmena internete) arba siejant su kitais tinklalapiais (kuriant saitus, kurie interneto naudotoją nukreipia į kitą svetainės tinklalapį), kūrinių neatgaminami¹⁷. Byloje *Perfect 10 prieš Google ir Amazon*¹⁸ Amerikos teismas nusprendė, kad dėl vidinių saitų su kitoje svetainėje esančiu tikro dydžio paveikslėliu, kai pradinių paveikslėlių atgaminti nereikia, atgaminimo teisė nepažeidžiama. Nors kai kurie teismai nusprendė, kad miniatiūros, t. y. mažos paveikslėlių kopijos, kuriomis palengvinama sąsaja su kitomis interneto svetainėmis, yra išimtinės atgaminimo teisės pažeidimas¹⁹, Erfurto apygardos teismas²⁰ priėmė sprendimą, kad naudojant miniatiūras saitams kurti autorių teisės nepažeidžiamos, jei kūrinys buvo paskelbtas internete paties teisių turėtojo arba jam sutikus²¹.

Tačiau dažnai tvirtinama, kad *Google* knygų paieškos projektas yra daugiau nei paieškos priemonė, minima Vokietijos Aukščiausiojo teismo nagrinėtose *Paperboy*²² arba *Perfect 10* bylose. *Paperboy* paieškos priemone buvo sukurti internetinių svetainių, kuriose buvo saugomų kūrinių, padarytų prieinamų internetu teisių turėtojams sutikus, saitai. *Paperboy* paslauga buvo grindžiama kitų paskelbtais kūrinių, todėl naudojantis šia priemone nebūtų įmanoma sukurti teisių turėtojo pašalinto kūrinių saito. Be to, šia priemone kūrinys nebuvo įrašomas į atmintinę, nes pašalinus originalų kūrinių saitas nebeveikdavo.

---

¹⁶ Žr. suderintą Pasaulio intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutarties 1 straipsnio 4 dalies paaiškinimą: „Berno konvencijos 9 straipsnyje apibrėžta atgaminimo teisė ir pagal tą straipsnį leidžiamos išimties pilnai taikomos skaitmeninei aplinkai, ypač kūrinių skaitmenine forma naudojimui. Saugomo kūrinių skaitmenine forma laikymas elektroninėse laikmenose yra suprantamas kaip atgaminimas pagal Berno konvencijos 9 straipsnį.“

¹⁷ BGH, 2003 m. liepos 17 d. byla I WR 259/00 *Paperboy* (byla išspręsta dar neįgyvendinus direktyvos).

¹⁸ Byla 06-55405, 9 apygardos teismas, 2007 m. gegužės 16 d.

¹⁹ Bylefeldo apygardos teismas, 2005 m. lapkričio 8 d., JurPC Web-Dok. 106/2006 ir Hamburgo apygardos teismas, 2003 m. rugsėjo 5 d., JurPC Web-Dok 146/2004.

²⁰ Erfurto apygardos teismas, 2007 m. kovo 15 d., 3 O 1108/05 – *Bildersuche Suchmaschine Haftung*.

²¹ Remdamiesi panašiais argumentais, paieškos priemonių operatoriai neprašo autorių teisių turėtojų leidimo, kad įtrauktų internetinių svetainių turinį į rodyklę. Paieškos priemonių operatorių tvirtinimu, turinio savininkas, nenorėdamas, kad interneto svetainės turinys būtų įtrauktas į rodyklę, teksto rinkmenoje *robots.txt* gali įrašyti pranešimą, kuriame to atsisakytų ir neleistų paieškos sistemų operatoriams nukopijuoti turinio. Tokios technologijos nenaudojimą jie laiko numanomu leidimu paieškos priemonės operatoriui kopijuoti turinį ir įtraukti jį į rodyklę.

²² BGH, 2003 m. liepos 17 d., byla I WR 259/00 *Paperboy*.

3.1.2. Skaitmeninių kūrinių kopijų padarymas viešai prieinamų

Pagal galiojančius autorių teisių įstatymus viešosios bibliotekos, švietimo įstaigos, muziejai ir archyvai gali pasinaudoti siaurai suformuluota teisės viešai paskelbti kūrinių ar kitą objektą ir padaryti jį viešai prieinamą išimtimi, jei tai daroma mokslinių tyrimų ar privačių studijų tikslais tam skirtuose terminaluose, esančiuose tų įstaigų *patalpose* (direktyvos 5 straipsnio 3 dalies n punktas).

Ši išimtis, žinoma, netaikoma elektroniniam nuotoliniam dokumentų pateikimui galutiniams naudotojams. Dėl elektroninio medžiagos pateikimo galutiniams naudotojams direktyvos 40 konstatuojamojoje dalyje teigiama, kad bibliotekoms ir archyvams skirta išimtis neturėtų būti taikoma „operatyviam saugomų kūrinių ar kitų objektų teikimui“.

3.1.3. Nežinomų autorių kūriniai

Didelio masto skaitmeninimo projektuose iškilo vadinamųjų nežinomų autorių kūrinių klausimas. Nežinomų autorių kūriniai – tai kūriniai, kurių autorių teisės tebesaugomos, tačiau jų savininkų neįmanoma nustatyti ar surasti. Esama didžiulio poreikio, kad kūriniai arba garso įrašai, turintys šviečiamąją, istorinę ar kultūrinę vertę, būtų už gana nedidelę kainą platinami daugybei naudotojų internetu. Dažnai tvirtinama, kad tokius projektus tenka sustabdyti, nes tinkamai neišspręstas nežinomų autorių kūrinių klausimas. Saugomi kūriniai gali būti laikomi nežinomų autorių, jei nėra duomenų apie autorių ir (arba) kitą (-us) atitinkamą (-us) teisių turėtoją (-us) (pavyzdžiui, leidėjus arba filmo prodiuserius) arba tie duomenys pasenę. Taip dažnai atsitinka, jei kūriniai nebenaudojami komerciniais tikslais.

Šiuo metu bibliotekose, muziejuose ir archyvuose saugomos ne tik tokios knygos, bet ir tūkstančiai kitokių nežinomų autorių kūrinių, pavyzdžiui, nuotraukų ir vaizdo bei garso kūrinių. Duomenų apie savininką stygius gali sukliudyti tokius kūrinius padaryti viešai prieinamus internetu ir neleisti jų atkurti skaitmeniniu būdu. Tai ypač taikoma nežinomų autorių filmams.

Nežinomų autorių kūrinių klausimas iš esmės yra teisių suteikimo klausimas, t. y. svarbu užtikrinti, kad padarę nežinomų autorių kūrinius viešai prieinamus naudotojai nebūtų atsakingi už autorių teisių pažeidimą, jei atsirastų teisių turėtojas ir pareikštų savo teises į kūrinių. Svarbūs ne tik atsakomybės klausimai, bet ir tai, kad teisių turėtojui surasti ar nustatyti gali prireikti nepagrįstai didelių išlaidų ir daug laiko, ypač jei kūrinys sukurtas kelių autorių. Tai ypač taikoma teisėms į garso įrašus ir garso bei vaizdo kūrinius, kurie šiuo metu saugomi transliuotojų archyvuose. Autorių teisių į nežinomų autorių kūrinius suteikimas gali tapti vertingo turinio išplatavimo kliūtimi ir slopinti tolesnį kūrybingumą. Tačiau neaišku, kiek nežinomų autorių kūriniai iš tikrųjų trukdo naudoti kūrinius. Reikiamų ekonominių duomenų trūksta, todėl neįmanoma kiekybiškai įvertinti problemos visos Europos mastu.

Nežinomų autorių kūrinių klausimas šiuo metu svarstomas ir nacionaliniu²³, ir Europos Sąjungos lygmeniu. Inicijatyvos dėl nežinomų autorių kūrinių taip pat ėmėsi JAV²⁴ ir

---

²³ Pvz., Jungtinėje Karalystėje parengtoje Gowerso intelektualinės nuosavybės apžvalgoje (angl. *Gowers Review of Intellectual Property*) Komisijai rekomenduojama iš dalies pakeisti Direktyvą 2001/29/EB ir nežinomų autorių kūriniams taikyti išimtį. Sprendimai dėl nežinomų autorių kūrinių priimti Danijoje ir Vengrijoje (Danijoje nuspręsta remtis išplėstinėmis kolektyvinėmis licencijomis, o Vengrijoje – viešosios įstaigos išduodamomis licencijomis).

Kanada²⁵. Nors požiūris į šį klausimą skiriasi, siūlomi sprendimai daugiausia grindžiami bendru principu – naudotojas turi imtis pagrįstos paieškos ir pasistengti nustatyti ar surasti teisių turėtoją (-us).

2006 m. Komisija priėmė rekomendaciją²⁶, kurioje paragino valstybes nares kurti mechanizmus, palengvinsiančius nežinomų autorių kūrinių naudojimą, ir skatinti skelbti nustatytų nežinomų autorių kūrinių sąrašus. Sukurta Aukšto lygio ekspertų grupė skaitmeninių bibliotekų klausimais, į kurią susibūrė nežinomų autorių kūrinių besirūpinančios suinteresuotosios šalys. Grupė priėmė Galutinę skaitmeninio išsaugojimo, nežinomų autorių kūrinių ir retų kūrinių ataskaitą, o bibliotekų, archyvų ir teisių turėtojų atstovai pasirašė Susitarimo memorandumą dėl nežinomų autorių kūrinių²⁷. Į memorandumą įtrauktos išsamios teisių turėtojų paieškos gairės ir bendrieji principai, susiję su nežinomų autorių kūrinių duomenų bazėmis ir teisių suteikimo mechanizmais. Išsamesni sprendimai turi būti parengti nacionaliniu lygmeniu.

Dauguma valstybių narių dar neparengė nežinomų autorių kūrinių klausimo reglamentavimo metodo. Dėl galimo tarpvalstybinio šio klausimo pobūdžio tikriausiai reikia suderinto metodo.

Klausimai:

- (6) Ar bibliotekoms ir archyvams taikoma išimtis turėtų likti nepakeista, nes internetinę prieigą prie savo katalogų užtikrins patys leidėjai?**
- (7) Ar siekdamos, kad kūriniai taptų prieinamesni, viešosios bibliotekos, švietimo įstaigos, muziejai ir archyvai turėtų sudaryti licencijavimo sutartis su leidėjais? Ar esama veiksmingų licencijavimo sistemų, kurios užtikrintų internetinę prieigą prie bibliotekų fondų, pavyzdžių?**
- (8) Ar reikėtų viešosioms bibliotekoms, švietimo įstaigoms, muziejams ir archyvams taikomos išimties taikymo sritį aiškiau apibrėžti atsižvelgiant į:**
  - (a) formos keitimą;**
  - (b) kopijų, kurias galima padaryti taikant išimtį, skaičių;**
  - (c) visų bibliotekų fondų nuskaitymą.**

---

²⁴ 2006 m. sausį JAV autorių teisių tarnyba paskelbė ataskaitą apie nežinomų autorių kūrinius. 2008 m. balandžio 24 d. Senatui ir Atstovų Rūmams pateikti du įstatymų projektai (atitinkamai Shawno Bentley nežinomų autorių kūrinių įstatymas ir 2008 m. Nežinomų autorių kūrinių įstatymas). Abiejuose teisės aktų projektuose siūloma į JAV kodekso 17 antraštinę dalį įterpti skirsnį apie teisės gynimo priemonių, susijusių su nežinomų autorių kūrinių, apribojimus.

²⁵ Kanadoje nuspręsta taikyti Kanados autorių teisių tarybos išduodamas neišimtinės licencijas.

²⁶ 2006 m. rugpjūčio 24 d. Komisijos rekomendacija dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninimo, išsaugojimo skaitmeniniu formatu ir internetinės prieigos prie jos, 2006/585/EB (OL L 236, p. 28).

²⁷ http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/hleg/hleg_meetings/index_en.htm

- (9) Ar teisės aktuose turėtų būti aiškiai apibrėžta, ar bibliotekose saugomų kūrinių nuskaitymas tam, kad jų turinį būtų galima naršyti internete, viršija esamų autorių teisių išimčių ribas?
- (10) Ar nežinomų autorių kūrinių problemai spręsti reikia dar vieno Bendrijos teisės akto, taikytino plačiau už 2006 m. rugpjūčio 24 d. Komisijos rekomendaciją 2006/585/EB?
- (11) Jei taip, ar pakaktų iš dalies pakeisti 2001 m. direktyvą dėl autorių teisių informacinėje visuomenėje, ar prireiktų atskiros priemonės?
- (12) Kaip turėtų būti sprendžiami tarpvalstybiniai nežinomų autorių kūrinių klausimo aspektai, siekiant užtikrinti, kad atskirose valstybėse narėse taikomi sprendimai būtų pripažįstami visoje Europos Sąjungoje?

3.2. Negalią turintiems žmonėms taikoma išimtis

Negalią turintiems žmonėms turėtų būti sudarytos sąlygos pasinaudoti žinių ekonomika. Tam jie turi turėti galimybę ne tik fiziškai patekti į švietimo įstaigų ar bibliotekų patalpas, bet ir gauti kūrinius jų poreikiams pritaikyta forma (pvz., Brailio raštu, didesniu šriftu, garso knygų ir prieinamų elektroninių knygų forma).

Direktyvoje nustatyta negalią turintiems žmonėms taikoma atgaminimo teisės ir viešo paskelbimo teisės išimtis. Visos valstybės narės šią išimtį perkėlė į nacionalinę teisę, tačiau pagal kai kurių valstybių nacionalinę teisę ji taikoma tik tam tikrą negalią turintiems žmonėms (pvz., tik regos negalią turintiems žmonėms). Kai kurios valstybės narės reikalauja, kad teisių turėtojams būtų mokama kompensacija už kūrinių naudojimą taikant išimtį.

Neįgaliesiems paprastai rūpesčių kelia laiko sąnaudos ir pinigų suma, reikalinga norint parengti prieinamas kopijas knygų, išleistų tik ant popieriaus arba skaitmenine forma, kurių nelengva paversti į Brailio raštą. Teisių turėtojų nuomone, būtina užtikrinti tinkamą apsaugą nuo piratavimo ir piktnaudžiavimo, ypač kai kūrinys pateikiamas skaitmenine forma, todėl jį galima lengvai atkurti ir tučtuojau paskleisti internetu.

Pagal direktyvos 5 straipsnio 3 dalies b punktą kūrinius leidžiama naudoti tiesiogiai su negalia susijusiais nekomerciniais tikslais tiek, kiek reikia atsižvelgiant į atitinkamą negalią. Direktyvos 43 konstatuojamojoje dalyje pabrėžiama, kad valstybės narės turėtų imtis visų būtinų priemonių, kad kūriniai būtų lengviau prieinami žmonėms, turintiems negalią, kuri jiems neleidžia patiems naudotis tais kūrinių, ir išskirtinį dėmesį skirtų prieinamai jų formai. Negalią turintiems žmonėms taikoma išimtis yra viena iš viešąjį interesą atitinkančių išimčių, dėl kurių valstybės narės raginamos imtis tinkamų priemonių ir, jei teisių turėtojai savo noru nesiima jokių priemonių, užtikrinti, kad tiems, kuriems taikoma išimtis, būtų prieinami technologinėmis priemonėmis saugomi kūriniai.

Visos valstybės narės šią išimtį perkėlė į nacionalinę teisę, tačiau pagal kai kurių valstybių nacionalinę teisę ji taikoma tik tam tikrą negalią turintiems žmonėms (pvz., Jungtinėje

Karalystėje²⁸ ir Bulgarijoje ji taikoma tik regos negalia turintiems žmonėms, Latvijoje²⁹, Lietuvoje ir Graikijoje³⁰ – regos ir klausos negalia turintiems žmonėms). Lietuvoje taikant šią išimtį apsiribojama dar ir mokymo bei mokslinių tyrimų tikslais³¹. Graikijoje išimtis taikoma tik atgaminimui, bet ne kūrinų viešam paskelbimui.

Pagal direktyvos 36 konstatuojamąją dalį, taikydamos neprivalomas nuostatas dėl išimčių, valstybės narės gali teisių turėtojams nustatyti teisingą kompensaciją. Kai kuriose valstybėse narėse, pavyzdžiui, Vokietijoje, Austrijoje ir Nyderlanduose, už kūrinų naudojimą taikant išimtį reikalaujama teisių turėtojams mokėti kompensaciją. Atsižvelgiant į kūrinų pavertimo prieinamos formos kūriniais kainą ir turimus ribotus išteklius, kyla klausimas, ar tie, kuriems taikoma išimtis, privalėtų mokėti kompensaciją teisių turėtojams, ar turėtų būti atleisti nuo tokios prievolės.

Pasaulio intelektinės nuosavybės organizacijos (PINO) tyrimo duomenimis³², paprastai rūpesčių kyla dėl išlaidų ir laiko sąnaudų, kurių reikia norint parengti prieinamas kopijas knygų, išleistų tik ant popieriaus arba skaitmenine forma, kurią nelengva perversti į Brailio raštą. Direktyva nereikalaujama, kad teisių turėtojai kūrinį padarytų prieinamą tam tikra forma. Kyla klausimas, kaip atitinkamoms organizacijoms suteikti nesaugomą skaitmeninę kopiją, kuri būtų paverčiama prieinamos formos kūriniais, paisant leidėjų susirūpinimo jų autorių teisių į kūrinis saugumu ir apsauga.

Esama sėkmingo leidėjų ir regos negalia turintiems žmonėms atstovaujančių organizacijų bendradarbiavimo pavyzdžių. Danijos aklųjų bibliotekos išleistos elektroninės knygos ir garso knygos pažymėtos unikaliu atpažinties kodu, kuris padeda valdyti kūrinį ir jo naudojimą ir susekti galimus pažeidėjus. Prancūzijoje ne pelno agentūra *BrailleNet* ir leidėjai susitarė, kad bus teikiamos skaitmeninės kūrinų kopijos, kurios saugomos specialiaame saugiamame serveryje, kuriuo naudotis gali tik įgaliotos organizacijos.

Teisių turėtojų nuomone, būtina užtikrinti tinkamą apsaugą nuo piratavimo ir piktnaudžiavimo, ypač kai kūrinys pateikiamas skaitmenine forma, todėl jį galima lengvai atkurti ir tučtuojau paskleisti internetu. Atrodo, kad šį klausimą galima spręsti kuriant patikimų tarpininkų, tokių kaip specializuotos bibliotekos arba neįgaliesiems atstovaujančios organizacijos, kurios galėtų derėtis su teisių turėtojais ir sudaryti sutartis, sistemą. Tokiose sutartyse numatomi įvairūs apribojimai ir teisių turėtojams skirtos garantijos, kuriomis siekiama išvengti piktnaudžiavimo.

Rūpesčių kyla ir dėl to, kad Direktyvoje 96/9/EB dėl duomenų bazių teisinės apsaugos³³ speciali išimtis negalia turintiems žmonėms nenumatyta. Šios direktyvos 6 straipsnio 2 dalyje numatytos išimtys, kurias taikant duomenų bazę leidžiama naudoti mokymo bei mokslinių tyrimų tikslais ir atkurti asmeniniais tikslais, bet neįgaliesiems išimtis netaikoma. Tai kelia susirūpinimą, kad Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 3 dalies b punkte numatyta išimtis negalia

---

²⁸ 2002 m. Autorių teisių (Regos negalia turinčių žmonių) įstatymo 31A–31F skirsniai.

²⁹ 2004 m. Autorių teisių įstatymo 19 skirsnio 1 dalies 3 punktas ir 22 skirsnis.

³⁰ Įstatymo 2121/1993 28A straipsnis.

³¹ 2003 m. Autorių teisių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 2 punktas.

³² PINO Autorių teisių ir gretutinių teisių nuolatiniam komitetui J. Sullivano parengtas Regos negalia turintiems žmonėms taikomų autorių teisių apribojimų ir išimčių tyrimas (angl. *Study on Copyright Limitations and Exceptions for the Visually Impaired*), 2006 m., p. 71–72.

³³ 1996 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 96/9/EB dėl duomenų bazių teisinės apsaugos (OL L 77, 1996 3 27, p. 20–28).

turintiems žmonėms galėtų būti netaikoma remiantis duomenų bazės apsaugos nuostatomis, pagal kurias atskiras literatūros kūrinys saugomas ir kaip duomenų bazė. Kaip nurodyta 2004 m. liepos 19 d. Komisijos tarnybų darbiniame dokumente, taip gali atsitikti, kai literatūros kūrinys, pavyzdžiui, enciklopedija, kartu saugoma ir kaip kūrinys, ir kaip duomenų bazė.

Klausimai:

- (13) Ar siekdami, kad kūriniai jiems taptų prieinamesni, negalią turintys žmonės turėtų sudaryti licencijavimo sutartis su leidėjais? Jei taip, koks licencijavimas būtų tinkamiausias? Ar jau esama licencijavimo sistemų, padedančių neįgaliesiems lengviau naudotis kūriniais?
- (14) Ar turėtų būti priimtos privalomos nuostatos, kad kūriniai negalią turintiems žmonėms būtų prieinami tam tikra forma?
- (15) Ar turėtų būti aiškiai apibrėžta, kad dabar negalią turintiems žmonėms taikoma išimtis susijusi ne tik su regos ir klausos negalia?
- (16) Jei taip, kokią kitą negalią turintiems žmonėms turėtų būti leidžiama skleisti žinias internetu?
- (17) Ar nacionalinėje teisėje turėtų būti aiškiai nurodyta, kad iš tų, kuriems taikoma negalią turintiems žmonėms skirta išimtis, neturėtų būti reikalaujama mokėti kompensaciją už kūrinio naudojimą siekiant jį paversti prieinamos formos kūrinium?
- (18) Ar Direktyvoje 96/9/EB dėl duomenų bazių teisinės apsaugos turėtų būti numatyta negalią turintiems žmonėms taikoma speciali išimtis, galiojanti ir pirminėms, ir *sui generis* duomenų bazėms?

3.3. Kūrinių sklaida mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais

Ir mokytojai, ir studentai vis dažniau kliaujasi skaitmenine technologija, kad galėtų naudotis mokomąja medžiaga ar ją platinti. Tinklu grindžiamų mokymo abonementų naudojimas šiuo metu sudaro nemažą įprastinių mokymo programų dalį. Nors mokomosios medžiagos platinimas interneto tinklais gali pagerinti Europos švietimo ir mokslinių tyrimų kokybę, dėl to taip pat gali kilti autorių teisių pažeidimo pavojus, jei mokslinių tyrimų ir mokomosios medžiagos skaitmeninimui ir (arba) jų kopijų padarymui viešai prieinamų tokios teisės taikomos.

Viešąjį interesą atitinkanti išimtis, kurią taikant leidžiama kūrinius naudoti mokymo ir mokslinių tyrimų tikslams, nustatyta siekiant suderinti teisėtus teisių turėtojų interesus ir bendresnę žinių prieinamumo tikslą. Pagal Autorių teisių direktyvą valstybėms narėms leidžiama numatyti atgaminimo teisės ir viešo paskelbimo teisės išimtis arba apribojimus, jei kūrinys naudojamas „vien iliustracijos tikslais mokomajame arba mokslo tiriamajame darbe, jeigu nurodomas šaltinis, įskaitant autoriaus vardą, išskyrus atvejus, kai tai padaryti neįmanoma“. Ši išimtis dažnai taikyta siaurąja prasme, neatsižvelgiant į nuotolinį mokymąsi ar mokymąsi internetu namuose. Be to, išimtis dažnai taikoma tik mokslinių tyrimų medžiagos ištraukų, o ne viso kūrinio kopijavimui. Kai kurios valstybės narės nusprendė taikyti išimtį mokymui, bet ne moksliniams tyrimams.

Priimant direktyvą, atsižvelgta ir į tradicinį mokymą klasėje, ir į šiuolaikinius e. mokymosi metodus. Todėl 42 konstatuojamojoje dalyje teigiama, kad 5 straipsnio 3 dalies a punktas gali būti taikomas ir nuotoliniam mokymui. Tačiau tai neatspindi paties 5 straipsnio 3 dalies a punkto formuluotėje, nes jame neapibrėžtos „mokymo“, „mokslinių tyrimų“ ar „ilustracijos“ sąvokos ir išsamiau nepatikslinkta išimties taikymo sritis. 42 konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad nekomerciniai mokymo ir mokslinių tyrimų tikslai yra esminis išimties taikymo kriterijus, nepaisant atitinkamą veiklą vykdančios įstaigos organizacinės struktūros ir finansavimo būdo. Taigi šia direktyva valstybėms narėms suteikta daug laisvės įgyvendinant jos nuostatas ir leista pačioms nustatyti leistino naudojimo, kuriam taikoma išimtis, ribas.

Valstybės narės skirtingai vertina kūrinių naudojimą iliustracijos tikslais mokant arba atliekant mokslinius tyrimus. Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Danijoje, Suomijoje, Švedijoje ir Prancūzijoje (iki 2009 m. sausio mėn.), kūriniai iliustracijos tikslais mokymo ir mokslinių tyrimų darbe naudojami remiantis kolektyvinio teisių administravimo organizacijų ir švietimo įstaigų sudarytais išplėstiniais kolektyviniais susitarimais. Nepaisant išplėstinio kolektyvinio licencijavimo sistemos pranašumų (įstaigos gali derėtis dėl jų poreikius geriausiai atitinkančių sutarčių), dėl tokio licencijavimo būdo kyla pavojus, kad susitarti nepavyks arba bus pasiektas susitarimas su gana griežtais apribojimais, o tai lemia švietimo įstaigų teisinį netikrumą³⁴.

³⁴ Taip atsitiko Prancūzijoje, kur penki konkrečios srities susitarimai dėl kūrinių naudojimo iliustracijos tikslais mokymo ir mokslinių tyrimų darbe buvo sudaryti tik 2005 m. po to, kai švietimo įstaigoms atstovaujanti Nacionalinio švietimo ministerija ir teisių turėtojams atstovaujanti Kultūros ministerija paskelbė bendrą pareiškimą. Tada, kai direktyva buvo įgyvendinama, įsikišus švietimo įstaigoms ir ypač universitetams, išimtis, kurią taikant leidžiama kūrinius naudoti iliustracijos tikslais mokymo ir mokslinių tyrimų darbe, pirmą kartą įtraukta į Prancūzijos intelektinės nuosavybės kodeksą; ši nuostata įsigalios 2009 m. sausį ir pakeis ankstesnę sutarčių sistemą.

Tose valstybėse narėse, kuriose mokymui ir moksliniams tyrimams taikoma išimtis įtraukta į nacionalinę teisę, atitinkamos nuostatos gerokai skiriasi. Kai kuriose šalyse taikoma ir teisės viešai paskelbti kūrinius bei padaryti juos viešai prieinamus išimtis (pvz., Belgijoje, Liuksemburge, Maltoje ir Prancūzijoje (nuo 2009 m. sausio mėn.)), kitose – tik atgaminimo teisės išimtis (Graikijoje, Slovėnijoje) arba kūrinius viešai paskelbti leidžiama tik su sąlyga, kad jie bus prieinami tik švietimo įstaigos patalpose (Jungtinėje Karalystėje). Kita vertus, Vokietijoje mokymas ir moksliniai tyrimai traktuojami skirtingai: saugomus kūrinius leidžiama naudoti tik mokant klasėje ir naudojantis vidiniu tinklynu, kur kūrinys prieinamas tik ribotai konkrečias paskaitas lankančių studentų grupei. Moksliniams tyrimams taikomos ne tokios griežtos sąlygos – kūrinius galima padaryti prieinamus „individualių mokslinių tyrimų tikslais“ ir „ribotam dalyvių skaičiui“³⁵.

Daugelis valstybių narių neišskiria analoginių ir skaitmeninių kopijų, todėl išimtis taikoma abiem kopijavimo būdams. Tačiau pagal Vengrijos autorių teisių įstatymo formuluotę išimtis taikoma tik analoginėms kopijoms. Danijos kolektyvinio teisių administravimo organizacijos ir švietimo įstaigos taip pat nesudarė jokios sutarties dėl skaitmeninio kopijavimo. Universitetams ir mokykloms suteikta licencija, pagal kurią leidžiama daryti tik kūrinių ištraukų kopijas ant popieriaus. Vienintelė išplėstinė kolektyvinė licencija, taikoma tokiai veiklai kaip nuskaitymas, spausdinimas, siuntimas el. paštu, parsisiųsdinimas ir saugojimas, išduota, kad internete esančiais kūriniiais būtų galima naudotis vadinamosiose mokytojų rengimo kolegijose.

Skirtingas to paties teisės akto traktavimas valstybėse narėse gali lemti teisinį netikrumą dėl to, kas taikant išimtį leidžiama, ypač tokiais atvejais, kai mokoma ir moksliniai tyrimai atliekami keliose valstybėse. Vis daugiau studentų ir mokslo darbuotojų pageidauja galimybės naudotis atitinkamais mokomaisiais ištekliais ne tik įprastinėje klasės aplinkoje, bet ir interneto tinklais be laiko ar geografinių apribojimų. Nuostatos, pagal kurias kūrinius kopijuoti leidžiama tik reprografiniu būdu arba reikalaujama, kad studentai fiziškai būtų švietimo įstaigų patalpose, neleidžia tokioms įstaigoms išnaudoti naujų technologijų galimybių ir dalyvauti nuotolinio mokymo programose. Kaip pabrėžiama Gowerso apžvalgoje, „vadinasi, besimokantiesiems nuotoliniu būdu sudaromos ne tokios palankios sąlygos kaip tiems, kurie mokosi švietimo įstaigų teritorijoje, o tokie apribojimai turi neproporcingai didelį poveikį neįgaliems studentams, kurie galėtų dirbti būdami toli. (...) Atitinkamos išimties taikymo sritis turėtų būti išplėsta, kad būtų leidžiama kūrinių ištraukas studentams pateikti el. paštu arba naudojantis virtualaus mokymo priemonėmis.“³⁶

Skiriasi ir valstybių narių požiūris į tai, kokio ilgio kūrinių ištraukas galima atgaminti arba padaryti prieinamas mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais. Išimtis gali būti taikoma visam kūriniui (Maltoje), periodinių leidinių straipsniams ir trumpoms kūrinių ištraukoms (Belgijoje, Vokietijoje ar Prancūzijoje) arba tik trumpoms kūrinių ištraukoms, neatsižvelgiant į skirtingą kūrinių tipą (bei ilgį) (Liuksemburge). Pastaruoju atveju galima laikyti, kad tokiems kūriniams kaip periodinių leidinių straipsniai, išimtis praktiškai negalioja, nes retai būna tikslinga mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais naudoti tik trumpą tokio leidinio straipsnio ištrauką.

---

³⁵ Pagal UrhG (Vokietijos autorių teisių įstatymo) 52a skirsnį taip pat reikalaujama, kad už kūrinio padarymą prieinamo jo naudotojai teisių turėtojams sumokėtų teisingą kompensaciją.

³⁶ 2006 m. Gowerso intelektinės nuosavybės apžvalgos 4.17 ir 4.19 pastraipos.

Valstybės narės taiko skirtingus sprendimus ir dėl įstaigų, kurios galėtų pasinaudoti mokymui ir moksliniams tyrimams taikoma išimtimi. Vokietijos autorių teisių įstatyme nurodomos „mokyklos, universitetai, aukštojo mokslo įstaigos ir nekomercinės profesinio rengimo įstaigos“, kitose šalyse, pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje, naudojama bendra sąvoka „švietimo įstaigos“, kuri išsamiau nepaaiškinama, o Prancūzijos intelektinės nuosavybės kodekse nenurodomos jokios įstaigos, kurioms taikoma išimtis, tik kartojama 5 straipsnio 3 dalies a punkto formuluotė „ilustracijos tikslais mokomajame arba mokslo tiriamajame darbe“. Ispanijoje ir Graikijoje išimtis taikoma tik mokymui, bet ne moksliniams tyrimams.

Be to, kad nepakankamai suderintos nuostatos lemia tam tikrą teisinį netikrumą, dėl nurodytų skirtumų gali kilti keblumų nuotoliniu būdu besimokantiems studentams užsiregistravus į paskaitas kitose šalyse arba mokytojams ir mokslo darbuotojams vykdant veiklą keliose įstaigose, įsikūrusiose skirtingose šalyse. Veiksmai, kurie vienoje šalyje yra teisėti, kitoje šalyje gali būti neteisėti. Ši problema kyla todėl, kad valstybės narės skirtingai perkėlė šias išimtis į nacionalinę teisę. Todėl buvo raginama mokymui ir moksliniams tyrimams taikomą išimtį padaryti privalomą ir direktyvoje aiškiai apibrėžti jos taikymo sritį. Pavyzdžiui, Gowerso apžvalgoje siūloma švietimui taikomą išimtį „apibrėžti pagal naudojimo būdą ir veiklą, o ne pagal laikmeną ar vietą“³⁷.

Tačiau išimtį padarius privalomą ir dar aiškiau apibrėžus jos taikymo sritį, ji gali ir nebūti išplėsta, nes būtina atsižvelgti į teisių turėtojų interesus. Pavyzdžiui, apie viešo kūrinio paskelbimo išimtį iliustracijos tikslais mokymo ir mokslinių tyrimų darbe Gowerso apžvalgoje teigiama: „Reikės užtikrinti, kad tokia (mokymo ir mokslinių tyrimų) medžiaga netaptų paprastai prieinama visuomenei“³⁸, o tik ribotai studentų ir mokslo darbuotojų bendruomenei. Todėl Autorių teisių direktyvos 44 konstatuojamojoje dalyje teigiama, kad „valstybių narių nustatytos tokių išimčių ar apribojimų nuostatos pirmiausia turėtų deramai atspindėti padidėjusį ekonominį poveikį, kurį tokios išimtys ar apribojimai gali turėti naujos elektroninės terpės kontekste. Dėl to, atsiradus naujiems saugomų kūrinių ir kitų objektų naudojimo būdams, tam tikrų išimčių ar apribojimų taikymo sritį gali tekti netgi dar labiau riboti.“ Būtina pasiekti tinkamą pusiausvyrą tarp deramos išimtinių teisių apsaugos užtikrinimo ir Europos švietimo bei mokslinių tyrimų konkurencingumo didinimo.

Klausimai:

- (19) Ar siekdama, kad kūriniai taptų prieinamesni mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais, mokslininkų ir mokslo darbuotojų bendruomenė turėtų sudaryti licencijavimo sutartis su leidėjais? Ar esama veiksmingų licencijavimo sistemų, kurios užtikrintų galimybę internetu naudotis kūriniais mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais, pavyzdžių?
- (20) Ar mokymui ir moksliniams tyrimams taikoma išimtis turėtų būti aiškiau apibrėžta, kad apimtų ir šiuolaikines nuotolinio mokymo formas?

---

³⁷ 2006 m. Gowerso intelektinės nuosavybės apžvalgos 4.15 pastraipa.

³⁸ 2006 m. Gowerso intelektinės nuosavybės apžvalgos 4.18 pastraipa.

- (21) Ar turėtų būti aiškiai apibrėžta, kad mokymui ir moksliniams tyrimams taikoma išimtis galioja ne tik klasėje ar švietimo įstaigų patalpose naudojamai medžiagai, bet ir namuose mokymosi tikslais naudojamiems kūriniams?
- (22) Ar turėtų būti nustatytos privalomos taisyklės, kokio ilgio kūrinių ištraukas galima atgaminti ar padaryti prieinamas mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais?
- (23) Ar turėtų būti nustatytas privalomas reikalavimas, kad išimtis būtų taikoma ir mokymui, ir moksliniams tyrimams?

3.4. Naudotojų kuriamas turinys

Vartotojai ne tik naudojami turiniu, bet vis dažniau jį ir kuria. Dėl konvergencijos kuriamos naujos prietaikos, grindžiamos IRT galimybėmis įtraukti naudotojus į turinio kūrimą ir platinimą. Naudodamiesi Web 2.0 prietaikomis, tokiomis kaip tinklaraščiai, prenumeruojami garso bei vaizdo įrašai, redaguojami tinklalapiai ar keitimosi vaizdo įrašais paslauga, naudotojai gali lengvai kurti tekstą, vaizdo įrašus ar paveikslėlius, jais keistis ir taip aktyviau bendradarbiauti kurdami turinį ir skleidami žinias. Tačiau naudotojų kuriamas turinys ir esamas turinys, kurį naudotojai tiesiog įkelia ir kurio autorių teisės paprastai saugomos, gerokai skiriasi. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD) tyrime naudotojų kuriamas turinys apibrėžtas kaip „internetu viešai prieinamas turinys, atspindintis tam tikras kūrybines pastangas ir sukurtas netaikant profesionalių metodų ir procedūrų“³⁹.

Šiuo metu direktyvoje nenumatyta išimtis, kurią taikant būtų leidžiama esamą turinį, kurio autorių teisės saugomos, naudoti naujiems ar antriniams kūriniams kurti. Prievolė prieš bet koki pakeistą turinį padarant viešai prieinamą išsiaiškinti dėl teisių gali būti laikoma inovacijų kliūtimi, trukdančia skleisti naujus, galbūt vertingus kūrinius. Tačiau pakeistiems kūriniams taikoma išimtis gali būti įvesta tik tiksliai nustačius sąlygas, kuriomis kūrinių būtų leidžiama naudoti jį pakeitus, kad tai neprieštarautų originalaus kūrinio teisių turėtojų ekonominiams interesams.

Buvo raginama patvirtinti pakeistam, naudotojų kuriamam turiniui taikomas išimtis. Visų pirma, Gowerso apžvalgoje rekomenduota nustatyti išimtį „kūrybinėmis pastangomis sukurtiems, pakeistiems ar antriniams kūriniams“⁴⁰, kurie atitinka Berno konvencijos trijų pakopų kriterijų. Apžvalgoje pripažįstama, kad tai prieštarautų direktyvai, ir raginama ją atitinkamai iš dalies pakeisti. Tokia išimtimi būtų siekiama sudaryti palankias sąlygas novatoriškai naudoti kūrinius ir skatinti kurti pridėtinę vertę⁴¹.

Pagal Berno konvenciją naudojimui keičiant *prima facie* būtų taikoma atgaminimo teisė⁴² ir adaptavimo teisė. Šių teisių išimtis turėtų atitikti trijų pakopų kriterijų. Visų pirma ji turėtų būti tiksliau apibrėžta ir susieta su konkrečia teisėto naudojimo strategija arba teisėto

³⁹ Kolektyvinis žiniatinklis ir naudotojų kuriamas turinys (angl. *Participative Web and User-Created Content*), OECD, 2007 m., p. 9.

⁴⁰ 11 rekomendacija.

⁴¹ Apžvalgoje aiškiai užsiminta apie JAV įstatymuose numatytą „naudojimą keičiant“ ir kūrinių atranką hiphopo muzikos pramonėje. Tačiau vien tai, kad kūriniai naudojami juos keičiant, pagal JAV įstatymus neapsaugo nuo kaltinimo autorių teisių pažeidimu. Tai tėra viena iš būtinų naudojimo sąlygų, kurią įvykdžius laikoma, kad pagal JAV autorių teisių įstatymo 107 skirsnį kūrinyje naudojamas teisėtai.

⁴² Berno konvencijos 9 straipsnis.

naudojimo būdais. Be to, kad nebūtų pažeista adaptavimo teisė, ji turėtų būti taikoma tik trumpiems skoliniam (trumpoms ištraukoms, išskyrus itin savitas ištraukas)⁴³.

Pagal direktyvą, taikant tam tikras išimtis, nemokamai naudoti kūrinius gali būti leidžiama kiek lanksčiau. Be minėtųjų išimčių, 5 straipsnio 3 dalies d punktu leidžiama cituoti „kritikos ar apžvalgos tikslais“. Taigi kritika ir apžvalga yra vieninteliai galimo teisėto citatų naudojimo pavyzdžiai. Vadinasi, 5 straipsnio 3 dalies d punkto taikymo sritį galima išplėsti, net jei citata vis vien turi būti „tokio masto, kokio reikia konkrečiam tikslui“, ir atitikti „sąžiningumo praktiką“. Reiškiamos pastabos „konkrečius tikslus“ nebūtinai turi būti paties kūrinio nagrinėjimas. Vis dėlto tam tikros apimties citata, teisėta komentuojant konkretų kūrinį, gali tapti neteisėta, jei ji naudojama komentuojant platesnį klausimą. Šiek tiek lanksčiau traktuoti šiuos reikalavimus galima ir remiantis direktyvos 5 straipsnio 3 dalies k punktu, pagal kurį išimtis taikoma, jei kūrinys naudojamas „karikatūrai, parodijai ar pastišui“. Nors toks kūrinio naudojimas neapibrėžtas, taip naudotojams leidžiama vėl naudoti anksčiau sukurtų kūrinių elementus saviems kūriniams kurti arba esamiems kūriniams keisti.

Klausimai:

(24) Ar turėtų būti nustatytos tikslesnės taisyklės, ką galutiniai naudotojai gali ir ko negali daryti naudodamiesi medžiaga, kurios autorių teisės saugomos?

(25) Ar į direktyvą turėtų būti įtraukta naudotojų kuriamam turiniui taikytina išimtis?

4. KVIETIMAS TEIKTI PASTABAS

Kartu taikant plačias išimties teises ir konkrečias bei ribotas išimtis, kyla klausimas, ar direktyva nustatytu išsamiau išimčių sąrašu pasiekiamas derama pusiausvyra tarp įvairių kategorijų teisių turėtojų ir naudotojų teisių ir interesų⁴⁴.

Perspektyvinėje analizėje būtina apsvarstyti, ar direktyva užtikrinama pusiausvyra tebeatitinka sparčiai kintančią aplinką. Technologijos ir socialinė bei kultūrinė praktika nuolat bando įstatymais pasiektą pusiausvyrą, o nauji rinkos dalyviai, tokie kaip paieškos priemonių operatoriai, šiuos pokyčius stengiasi įdiegti į naujus verslo modelius. Dėl tokių pokyčių gali pasikeisti ir įvairių skaitmeninėje erdvėje veikiančių subjektų vertė, taip pat pakisti skaitmeninio turinio teisių turėtojų ir technologijų, kuriomis naršoma internete, teikėjų pusiausvyra.

Būtent tokiomis aplinkybėmis šia žaliaja knyga visos suinteresuotosios šalys kviečiamos pareikšti savo nuomonę apie nurodytus technologinius ir teisinius pokyčius. Pateikti klausimai tėra nuorodos, tad suinteresuotosios šalys gali savo nuožiūra teikti pastabas bet kokiais šioje žaliojoje knygoje aptartais ar paminėtais klausimais.

Pastabos ir atsakymai į visus nurodytus klausimus ar jų dalį turėtų būti siunčiami iki 2008 m. lapkričio 30 d. šiuo adresu

---

⁴³ Berno konvencijos 12 straipsnis dėl adaptavimo, aranžavimo ir kitokio perdirbimo teisės.

⁴⁴ 31 konstatuojamoji dalis.

markt-d1@ec.europa.eu.

Norėdamos atsakymus pateikti slaptai, suinteresuotosios šalys turėtų aiškiai nurodyti, kuri jų atsakymų dalis slapta ir neturėtų būti skelbiama Komisijos internetinėje svetainėje. Visas kitas pastabas, jei aiškiai nenurodyta, kad jos slaptos, Komisija turi teisę skelbti.